

ІНСТРУМЕНТИ ФОРМУВАННЯ СТІЙКОСТІ АГРАРНОГО СЕКТОРУ В УМОВАХ ГЛОБАЛЬНИХ ЗАГРОЗ

TOOLS FOR BUILDING SUSTAINABILITY OF THE AGRICULTURAL SECTOR UNDER GLOBAL THREATS

У статті досліджуються інструменти формування стійкості аграрного сектору та особливості реалізації державної програми підтримки бізнесу в умовах глобальних загроз. В результаті проведеного дослідження встановлено, що програма «Доступні кредити 5-7-9%» є важливим інструментом для забезпечення фінансової підтримки бізнесу, що сприяє стабільності економіки та підтримці обороноздатності країни. У статті розглядаються ключові аспекти функціонування програми, її адаптація до нових умов та проблеми, що виникають у процесі реалізації. Проаналізовано зміни в законодавстві, зокрема розширення програми для підприємств оборонно-промислового комплексу, що передбачає ставку відсотка 7% на інвестиційні кредити та 9% на кредити для поповнення обігових коштів, з максимальною сумою кредиту до 500 мільйонів гривень. Дослідження показало, що, незважаючи на важливість цих змін, існують серйозні проблеми в практичній реалізації програми. З'ясовано, що зменшення ліміту фінансування оборотного капіталу до 5 мільйонів гривень і зниження ставки за кредитами з 30% до 23% річних не вирішують всіх актуальних проблем. Виявлено, що поточні умови програми не забезпечують достатньої цільової спрямованості та не відповідають сучасним потребам держави. На основі проведеного аналізу, пропонуємо впровадження наступних рекомендацій для вдосконалення державної програми підтримки бізнесу: зосередитись на нових малих і середніх підприємствах (МСП); встановити конкретні критерії ефективності для кожної категорії позики; проводити комплексну перевірку якості активів; запобігти викривленню державного фінансування програм підтримки бізнесу; запровадити на рівні держави запобіжні заходи протидії зловживанням; розробити та реалізувати механізм страхування воєнних ризиків для захисту інвестицій, забезпечити урахування ESG-ризиків тощо. Результати дослідження підкреслюють необхідність комплексного перегляду програми "Доступні кредити 5-7-9%" для підвищення її ефективності та відповідності сучасним викликам, які стоять перед публічним управлінням в Україні. Впровадження зазначених рекомендацій дозволить зосередити ресурси на підтримці критично важливих для держави секторів, забезпечити прозорість і підзвітність у використанні державних коштів та сприяти сталому розвитку України в умовах війни та повоєнної відбудови.

Ключові слова: державна програма, публічне управління, державна фінансова підтримка, глобальні загрози.

The article examines the tools of forming the stability of the agrarian sector and the peculiarities of the implementation of the state business support program in conditions of global threats. As a result of the conducted research, it was established that the "5-7-9% Available Loans" program is an important tool for providing financial support to businesses, which contributes to the stability of the economy and the maintenance of the country's defense capability. The article examines key aspects of the program's functioning, its adaptation to new conditions, and problems arising in the process of implementation. The changes in the legislation were analyzed, in particular the expansion of the program for enterprises of the defense-industrial complex, which provides for an interest rate of 7% on investment loans and 9% on loans to replenish working capital, with a maximum loan amount of up to 500 million hryvnias. The study showed that, despite the importance of these changes, there are serious problems in the practical implementation of the program. It was found that the reduction of the working capital financing limit to 5 million hryvnias and the reduction of the interest rate on loans from 30% to 23% per annum do not solve all current problems. It was found that the current conditions of the program do not provide sufficient target orientation and do not meet the modern needs of the state. Based on the analysis, we propose the implementation of the following recommendations to improve the state business support program: focus on new small and medium-sized enterprises (SMEs); establish specific performance criteria for each loan category; carry out a comprehensive inspection of the quality of assets; prevent distortion of state funding of business support programs; introduce preventive measures against abuse at the state level; develop and implement a war risk insurance mechanism to protect investments, ensure consideration of ESG risks, etc. The results of the study emphasize the need for a comprehensive review of the "Affordable Loans 5-7-9%" program to increase its effectiveness and meet the modern challenges facing public administration in Ukraine. The implementation of the mentioned recommendations will allow to focus resources on supporting sectors of critical importance for the state, ensure transparency and accountability in the use of public funds, and contribute to the sustainable development of Ukraine in the conditions of war and post-war reconstruction.

Key words: state program, public administration, state financial support, global threats.

УДК 005.336.4-027.63:338.124.4:33.0271.028
DOI <https://doi.org/10.32782/pma2663-5240-2024.41.8>

Ковтун Т.Ю.

аспірантка кафедри публічного управління, менеджменту інноваційної діяльності та дорадництва
Національний університет біоресурсів і природокористування України

Постановка проблеми. У сучасному світі глобальні загрози, такі як фінансові кризи, збройні конфлікти та військові дії, мають значний вплив на функціонування публічного

управління. Зокрема, російсько-українська війна спричинила серйозні виклики для управління державою, повністю переорієнтувала діяльність всіх сфер на нові підходи до управ-

ління, націленого на забезпечення стійкості всіх галузей та сфер діяльності. Не оминула ця тенденція і функціонування та розвитку бізнесу. В умовах військових дій та економічної нестабільності, державна підтримка бізнесу набуває критичної важливості для підтримки економіки, що є основою для забезпечення обороноздатності України.

Державні програми підтримки бізнесу в умовах глобальних загроз формуються з метою пом'якшення негативних наслідків кризових ситуацій та забезпечення умов для відновлення і розвитку бізнесу. Війна на території України стала однією з найзначніших глобальних загроз не лише для українців, але й для всіх інших народів світу. Ця війна докорінно змінила бачення людства до забезпечення безпеки в усіх сферах життєдіяльності. Всі на собі відчули, як війна впливає на бізнес, продовольчу та радіаційну безпеку, як швидко змінює демографічну картину в різних регіонах світу та впливає на розвиток людського капіталу. Все більше приходить розуміння необхідності впровадження дієвих механізмів координації всіх сфер життєдіяльності в державі як єдиної системи – єдиного організму, націленого на забезпечення стійкості України.

Однією з основ стійкості України є стійкість бізнесу, як основи економіки. Застосування ефективних механізмів державної фінансової підтримки може не лише зберегти існуючі бізнеси, а й стимулювати розвиток нових ініціатив, що є важливим фактором для економічного відновлення і формування стійкості країни.

Незважаючи на важливість державних програм підтримки бізнесу в умовах глобальних загроз, ефективність таких ініціатив часто підлягає сумніву через відсутність чітких механізмів оцінки їхнього впливу. В Україні, де війна створює серйозні економічні та соціальні труднощі, критично важливо проаналізувати, наскільки добре спроектовані програми підтримки відповідають потребам бізнесу, та яким чином вони можуть бути удосконалені для забезпечення максимальної ефективності. У зв'язку з актуальністю сучасних реалій, вважаємо з-за необхідності провести дослідження особливостей функціонування та ефективності державної програми підтримки бізнесу в умовах глобальних загроз.

На з'ясування механізмів державної підтримки бізнесу направлено це дослідження, яке проводиться в межах науково-дослідних тем: «Розроблення науково-практичних рекомендацій щодо механізмів забезпечення стійкості та відновлення територіальних громад в Україні для формування системи належного

життєзабезпечення населення» та «Механізми забезпечення функціонування національної системи стійкості» (ДР №0124U001975).

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Тематику особливостей функціонування та ефективності державної програми підтримки бізнесу в умовах глобальних загроз досліджує незначна кількість науковців. Основні наукові дослідження у даній сфері проводяться міжнародними організаціями, міністерствами та іншими державними інститутами, які аналізують ефективність і вплив різних програм державної підтримки на стабільність бізнесу та економічну систему в умовах глобальних загроз. Однак важливо зазначити, що варто продовжувати дослідження в цьому напрямку з метою поглиблення розуміння механізмів та результативності таких програм, а також розробки оптимальних стратегій для державної підтримки підприємницької діяльності з метою протидії майбутнім глобальним викликам.

Метою статті є дослідження особливостей функціонування та ефективності державної програми підтримки бізнесу в умовах глобальних загроз, аналіз впроваджених змін та їхнього впливу на малий і середній бізнес, а також розробка рекомендацій для підвищення результативності програми у майбутньому. Для досягнення мети визначено наступні завдання: проаналізувати поточний стан державної програми підтримки бізнесу, зокрема програми «Доступні кредити 5-7-9%»; визначити проблеми, пов'язані з фінансуванням програми, та розробити рекомендації для запобігання викривленням і зловживанням. При проведенні дослідження були використані загальнонаукові й спеціальні методи дослідження, зокрема аналіз і синтез, порівняння, узагальнення, системно-структурний аналіз.

Виклад основного матеріалу дослідження. Під час повномасштабного вторгнення підтримка бізнесу набула критично важливого значення, оскільки податки, які генеруються підприємницькою діяльністю, є основним джерелом фінансування оборонних витрат державного бюджету. Міжнародні партнери України підкреслюють необхідність збільшення частки внутрішнього фінансування та зменшення залежності від зовнішньої підтримки з метою забезпечення відновлення та подальшого економічного зростання країни.

Серед низки державних програм підтримки бізнесу однією з найефективніших є державна програма «Доступні кредити 5-7-9%». Під час 2022-2023 рр. ця програма відіграла безпрецедентно важливу роль у забезпеченні боргового фінансування підприємств на тлі зниження банківського кредитування на ринкових

умовах. Проте, поточний дизайн програми далекий від оптимального, основною причиною зниження ефективності цієї програми стало те, що програма втратила свою початкову спрямованість, оскільки її використовували як широкий та зручний інструмент для підтримки бізнесу під час кризи COVID-19 [3] та повномасштабної війни. У результаті за чотири роки існування вона переглядалась понад 20 разів [14].

З початку повномасштабного вторгнення дотепер в Україні програмою пільгових кредитів «5-7-9%» скористалися понад 57 тис підприємців. Прес-служба Міністерства фінансів України повідомила, що з 24 лютого 2024 року підприємцям видано 57 261 кредит на суму 227,3 мільярда гривень (див. рис. 1), з яких 42 956 кредитів на суму 116,1 мільярда гривень було надано банками державного сектору [2]

З моменту запуску державної програми «Доступні кредити 5-7-9» було підписано 92 083 кредитні договори на суму 317 млрд грн. З них банки державного сектору економіки уклали 63 432 договори на суму 142,8 млрд грн. До основних категорій виданих кредитів станом на 15.07.2024 належать:

- кредити на інвестиційні цілі – 21,51 млрд грн;
- фінансування оборотного капіталу – 62,47 млрд грн;
- кредити для сільськогосподарських товаровиробників – 39,21 млрд грн;
- перероблення сільськогосподарської продукції – 17,63 млрд грн;
- антивоєнні цілі – 57,58 млрд грн;
- кредитування в зоні високого воєнного ризику – 15,34 млрд грн (див. рис. 2) [2].

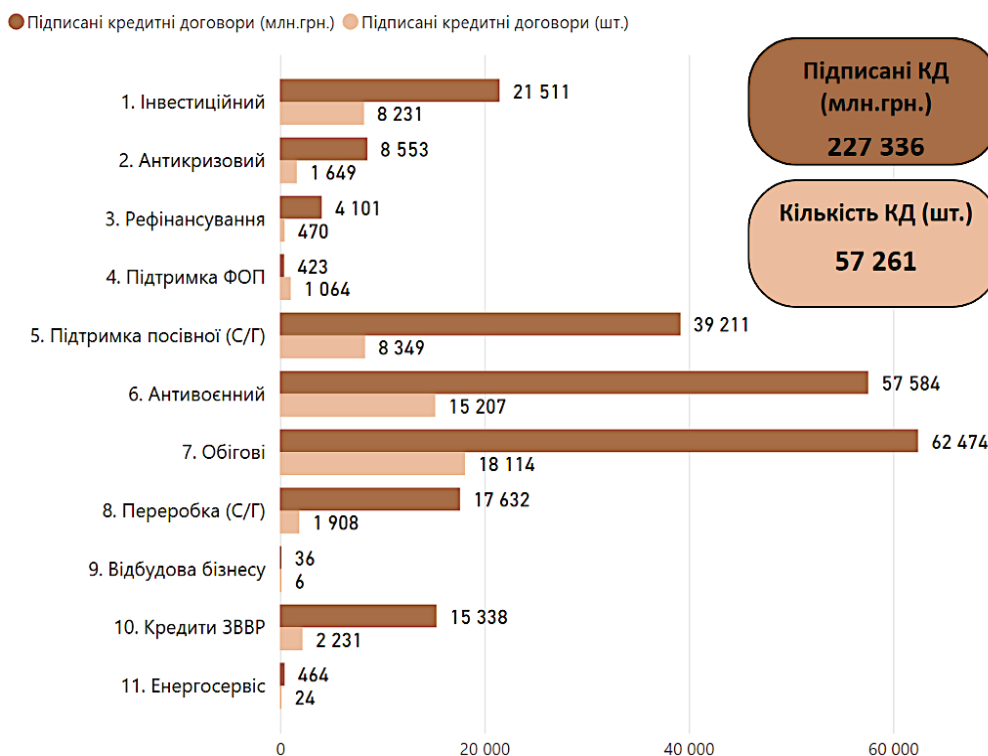
Варто відмітити, що лише за період з 8 по 14 липня 2024 р. підприємці отримали від уповноважених банків 244 пільгових кредитів на загальну суму 1,7 млрд грн, що свідчить про активне використання державної підтримки для фінансування бізнес-діяльності в умовах економічної нестабільності та воєнного стану (див. рис. 3.) [2].

Програма «Доступні кредити 5-7-9%» спрямована на підтримку підприємців шляхом надання пільгових кредитів для різних цілей, включаючи інвестиційні проекти, антикризові заходи, рефінансування, підтримку сільськогосподарських виробників, антивоєнні цілі та поповнення обігових коштів. Від початку 2024 року 6 400 підприємців залу-

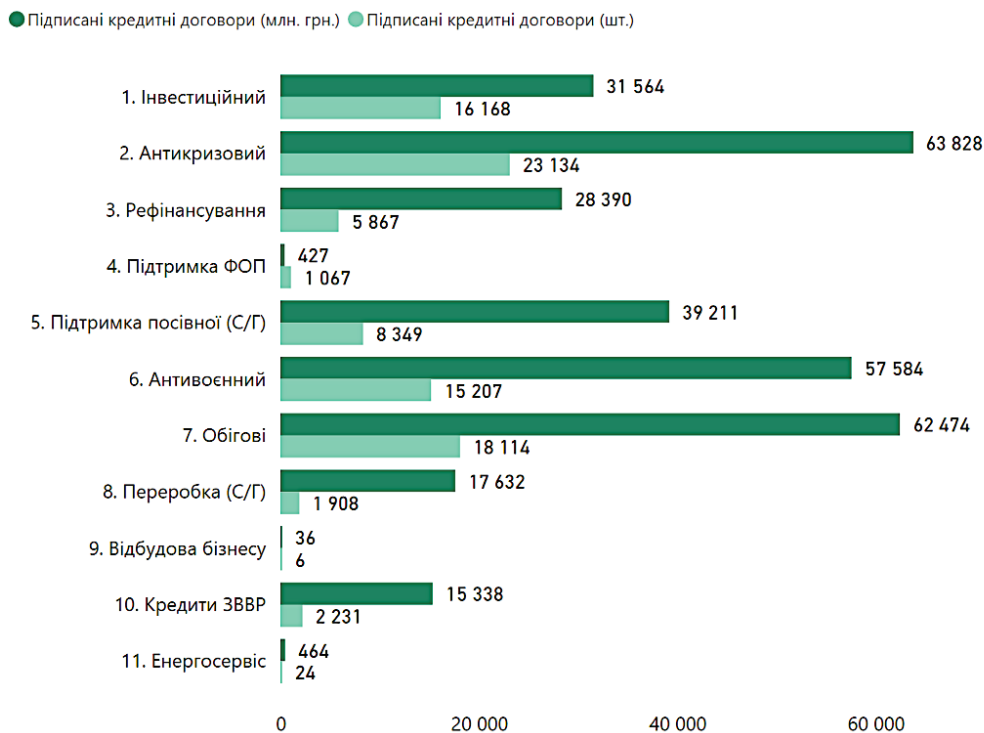
Рис. 1. Сума виданих кредитів за програмою «Доступні кредити 5–7–9 %» станом на 15.07.2024

Примітки: сформовано автором на основі джерела [7].

Рис. 2. Підписані кредитні договори за програмою «Доступні кредити 5–7–9 %» з 24.02.2024 (млн грн)

Примітки: сформовано автором на основі джерела [7].

Рис. 3. Підписані кредитні договори з початку програми «Доступні кредити 5–7–9 %» (млн грн)

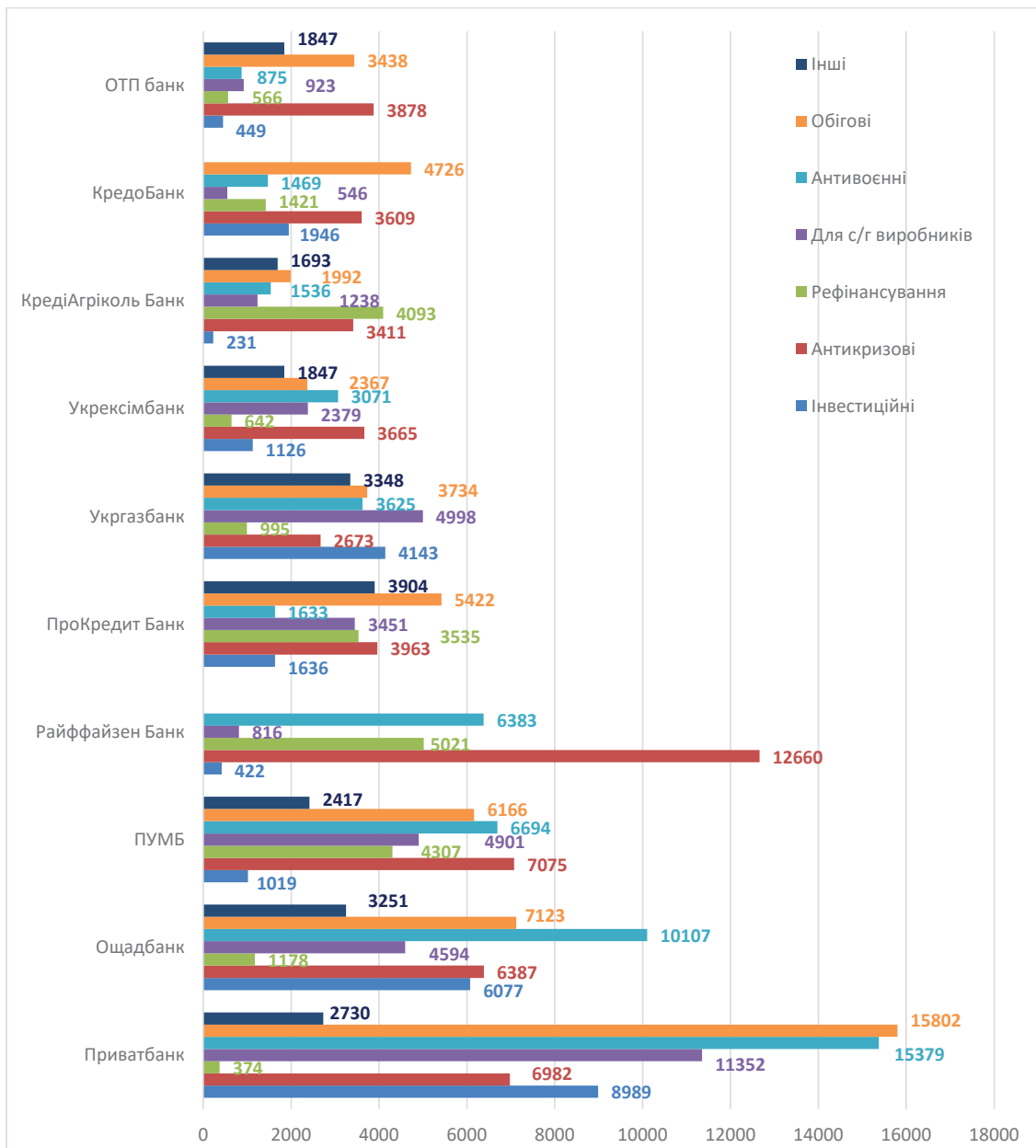
Примітки: сформовано автором на основі джерела [7].

чили 25,3 млрд гривень доступних кредитів, також, важливо зазначити, що майже 20% кредитного фінансування банками було видано на реалізацію інвестиційних проєктів (див. рис. 4) [7].

Найбільший обсяг інвестиційних кредитів надано Приватбанком (8989 млн грн) та Укргазбанком (4143 млн грн), Райффайзен Банк виділив найбільше коштів на антикризові заходи (12660 млн грн). За обсягом рефінансування лідерами є Райффайзен Банк та КредіАгроколь Банк (5021 млн грн та 4093 млн

грн відповідно), а Приватбанк надав найбільший обсяг кредитів для сільськогосподарських виробників (11352 млн грн) та поповнення обігових коштів (15802 млн грн), а також антивоєнні кредити (15379 млн грн).

Аналіз даних показує, що програма «Доступні кредити 5-7-9%» є важливим інструментом підтримки підприємництва в Україні. Банки активно використовують різні форми кредитування для забезпечення фінансової стабільності та розвитку бізнесу для забезпечення стійкості держави. Приватбанк, Ощадбанк та

Рис. 4. Розподіл укладених кредитних договорів у розрізі цілей кредитування станом на 15.07.2024 (млн грн)

Примітки: сформовано автором на основі джерела [7].

Укргазбанк є лідерами за обсягами виданих кредитів, що підкреслює їхню ключову роль у реалізації цієї програми. Продовження та розширення програми є необхідним для подальшого зміцнення економіки України та підтримки підприємців в умовах воєнного стану та економічної нестабільності.

У 2024 році підприємці отримали найбільше доступних кредитів для таких цілей:

Поповнення обігових коштів – 10,1 млрд грн;

Робота бізнесу в зоні високого воєнного ризику – 5,2 млрд грн;

Реалізація інвестиційних проєктів – 4,6 млрд грн;

Діяльність переробних підприємств – 4,3 млрд грн.

Проведений аналіз показує, що найбільше кредитів отримує малий та середній бізнес, що провадить свою діяльність у таких сферах: сільське господарство – 46,7%; гуртова та роздрібна торгівля – 24,5%; переробна промисловість – 18,4%.

Аналіз структури кредитного портфелю програми «5-7-9» демонструє, що найбільша частка кредитів була видана аграрному бізнесу, гуртовій та роздрібній торгівлі, а також переробній промисловості, що свідчить про значну залежність цих галузей від державної підтримки в умовах глобальних загроз. Програма «Доступні кредити 5-7-9» продовжує відігравати важливу роль у стимулюванні бізнесової активності та забезпеченні фінансової стійкості різних секторів економіки України [11].

Для цілей дослідження нами проведено аналіз укладених кредитних договорів в різ-

них регіонах України. Лідерами за сумами укладених кредитних договорів є Львівська, Дніпропетровська, Одеська, Київська, Харківська, Вінницька, Полтавська області та місто Київ. Для подальшого зміцнення економіки необхідно вдосконалювати механізми кредитування та розширювати підтримку підприємців у всіх регіонах країни [5].

30 квітня 2024 року Кабінет Міністрів України ухвалив рішення, яке спрямоване на підвищення ефективності використання державного фінансового ресурсу шляхом переорієнтації програми «Доступні кредити 5–7–9 %» на підтримку інвестиційних цілей [8]. Зміни в програмі мають на меті оптимізацію фінансування, що відображає актуальні економічні потреби і стратегічні цілі розвитку промисловості та інших ключових секторів економіки України.

У рамках реформи програми «Доступні кредити 5–7–9 %» були внесені кілька важливих змін. По-перше, максимальна сума кредиту, яка може бути надана на фінансування оборотного капіталу, була зменшена до 5 мільйонів гривень. Це рішення спрямоване на зосередження ресурсів в найбільш значимих для країни інвестиційних проєктах та для зменшення ризиків, пов'язаних з короткостроковим фінансуванням.

По-друге, ліміт на інвестиційні кредити для бізнесу, що працює у переробній промисловості залишається без змін і становитиме 150 млн грн, що відображає продовження підтримки цього стратегічного сектора. Однак ліміт для галузі тваринництва був збільшений до 150 млн грн, що свідчить про посилену увагу до аграрного сектора.

Таблиця 1

Обсяг і структура кредитного портфелю у розрізі видів економічної діяльності станом на 15.07.2024

	Обсяг і структура кредитного портфелю		Кількість і структура кредитного портфелю	
	млн грн	%	шт	%
Сільське господарство	148204	46,77	35474	38,52
Гуртова та роздрібна торгівля	77764	24,54	30036	32,62
Переробна промисловість	58565	18,48	11529	12,52
Послуги	21468	6,77	11274	12,24
Будівництво	6737	2,13	1969	2,14
Інші галузі	4073	1,29	1774	1,93
Фінансова (страхова) сфера	66	0,02	18	0,02
Державне (комунальне) господарство	5	0,002	7	0,01

Примітки: сформовано автором на основі джерела [14].

Крім того, у рамках програми було введено обмеження на розмір маржі банків, що працюють з позичальниками. Це рішення дозволить вивільнити 3 млрд грн, які будуть спрямовані безпосередньо на кредитування бізнесу, що є критично важливим для підтримки бізнесу в нинішніх умовах.

Варто відзначити, що Верховна Рада України ухвалила закон, що розширює доступ до програми дешевих кредитів «5–7–9 %» для підприємств оборонно-промислового комплексу [13].

Відповідно до нового законодавства, для виробників зброї ставка відсотка на інвестиційні кредити становитиме 7%, а на кредити для поповнення обігових коштів – 9%. Максимальна сума кредиту в цьому випадку досягає 500 млн грн.

Окрім цього, ПРАТ «Експортно-кредитне агентство» України запускає нові страхові продукти для захисту інвестицій від воєнних та політичних ризиків, що передбачає два основних види страхування:

1. Страхування прямих інвестицій:

- Максимальна сума страхування складає 200 млн грн;
- Страховий тариф визначається індивідуально для кожного договору;
- Мінімальна та максимальна ставки страхового тарифу коливаються від 0,49% до 8,05%.

2. Страхування інвестиційних кредитів:

- Максимальна сума страхування складає 200 млн грн;
- Страховий тариф також визначається індивідуально за кожним договором;
- Мінімальна та максимальна ставки страхового тарифу варіюються від 0,95% до 4,05%.

Зміни, внесені до програми «Доступні кредити 5–7–9 %» та нововведення в сфері страхування інвестицій, є стратегічно важливими для забезпечення стабільності та розвитку економіки України [9] та розкриття латентного потенціалу територій [12]. Варто зазначити, що уряд України постановою №473 від 30 квітня 2024 року знизив максимальні ставки за кредитами, залученими за державною програмою часткової компенсації ставки «5-7-9%», з 30% до 23% річних [10].

Директорка департаменту фінансової стабільності Національного банку України Первін Дадашова висловила думку про необхідність перегляду програми «Доступні кредити 5-7-9%» у контексті забезпечення її ефективності та актуальних фінансових потреб. Відповідно до проведеного аналізу, існують значні виклики, які потребують комплексного перегляду умов програми для досягнення опти-

мальних результатів публічного управління підтримки бізнесу.

В НБУ запевняють, що можливо зменшити щомісячні витрати програми шляхом фокусування на конкретних цілях, що допоможе стримати зростання кредитного портфеля та зменшити обсяги компенсацій. Це, у свою чергу, дозволить частково перекривати заборгованість, але з огляду на поточну динаміку, повне покриття боргу виглядає складним завданням. Також вона акцентує увагу на необхідності рішучих змін у дизайні програми для покращення її ефективності, оскільки програма «Доступні кредити 5-7-9%» наразі не повною мірою забезпечує потреби підтримки бізнесу, який дійсно потребує допомоги [4]. Проте незважаючи на значне зменшення ліміту, більшість кредитів для малих і середніх підприємств на поповнення обігових коштів надавалася в межах 3-5 млн грн, тож програма залишається всеохоплюючою для цього сегменту підприємств [1].

Поточні умови програми все ще не забезпечують достатньо цільового підходу, адже багато напрямків фінансування, які були актуальні під час глобальних загроз 2019-2022 рр. наразі втратили свою пріоритетність [3]. У Національному банку України зазначають про переформатування програми, відтепер основна мета державної програми підтримки «5-7-9%» полягає в звуженні підтримки програми для інвестиційних проєктів та проєктів у пріоритетних галузях [1].

Що стосується можливого скорочення середньомісячних витрат у контексті впроваджених нещодавніх змін, то визначити точну цифру є складним завданням. НБУ, Міністерство економіки України та Міністерство фінансів України підкреслюють, що без подальших змін у дизайні програми скорочення витрат не буде суттєвим. НБУ має повну інформацію про портфель із затримкою, і на даний момент відсутня інформація про кредитування в рамках програми за першу половину 2024 р., що у свою чергу ускладнює оцінку ефективності фокусування програми.

Варто відзначити, що Фонд розвитку підприємництва наразі здійснює суттєво збільшені щомісячні виплати банкам порівняно з попереднім роком, демонструючи відносну систематичність у виконанні своїх зобов'язань. Проте наявний портфель у розмірі 129 млрд грн щомісяця поповнюється новими вимогами щодо компенсацій на суму від півтора до двох млрд грн, що у свою чергу призводить до динамічних змін у рівні заборгованості Фонду розвитку підприємництва, у зв'язку з чим,

важливо оцінити можливість зменшення боргу до кінця року.

Важливо, що поточне прискорення виплат Фонду дозволяє тимчасово зменшити заборгованість, яка на початок червня склала 5,8 млрд грн, однак це не вирішує повністю проблему боргу, яка існує з 2023 року. Поточний борг Фонду є компенсацією останніх двох-трьох місяців, і на кінець 2023 року існували затримки майже в шість місяців, що створює критичні труднощі для всіх учасників процесу [4].

Тож проведене дослідження вказує, що аналіз ефективності реалізації державної фінансової підтримки бізнесу «Доступні кредити 5-7-9» виявив проблемні питання програми, одним з основних питань є нестача коштів для фінансування та виникнення боргу уряду з компенсації відсоткових ставок банкам. Зокрема НБУ акцентує увагу на тому, що поточні бюджетні видатки на програму «5-7-9%» покривають лише наявні виплати за позиками без резерву для погашення боргу та зростання портфеля. Тож, для ефективного функціонування про-

грами в перспективі двох-трьох років необхідно уникати виникнення боргів за рахунок фокусування програми, коригування параметрів ставок і запланованих обсягів кредитного портфеля [1].

На рівні держави прийнято узгоджене рішення всіх зацікавлених сторін підтримки бізнесу в період глобальних загроз, зокрема домовлено, що важливо утримувати поточний темп і прагнути до зниження боргу до кінця 2024 року. Отже, перегляд програми «5-7-9%» є однією з умов програми розширеного фінансування EFF України з Міжнародним валютним фондом [1].

На основі ретельного аналізу розвитку Програми «Доступні кредити 5-7-9%» вважаємо за необхідність сформулювати рекомендації для підвищення ефективності її реалізації. Основна мета цих рекомендацій – посилення позитивних ефектів від державної позикової підтримки, що дозволить більш ефективно сприяти розвитку малого та середнього підприємництва в Україні (див. табл. 2).

Таблиця 2

Рекомендації щодо вдосконалення Програми «Доступні кредити 5-7-9%»

№	Рекомендація	Деталі
1	Зосередження на нових МСП	Програма повинна підтримувати тільки ті малі та середні підприємства (МСП), які не могли б отримати кредити без державної допомоги. Розробити чіткі критерії розмежування великого та малого/середнього бізнесу.
2	Критерії ефективності	– Необхідно сформулювати чіткі критерії ефективності для кожної мети позики. – Зосередити Програму на підтримці інвестиційних позик, поступово припиняючи рефінансування старих позик та обігових коштів. – Регулярно публікувати інформацію про досягнення бізнес-цілей компаній.
3	Комплексна перевірка якості активів	Провести аналіз соціально-економічних наслідків старого кредитного портфеля (створення робочих місць, впровадження інновацій, внесок у продовольчу та енергетичну безпеку).
4	Запобігання «викривленню» фінансування	– Забезпечити чесну конкуренцію між банками для залучення клієнтів за Програмою. – Уникнути домінування державних банків у Програмі.
5	Запобіжні заходи проти зловживань	– Встановити запобіжні заходи проти зловживань з боку бізнесу на деокупованих територіях. – Проводити ретельний розгляд кредитних заявок відділами управління ризиками та фінансового моніторингу банків.
6	Механізм страхування воєнних ризиків	Запровадити механізм страхування воєнних ризиків для збільшення частки інвестиційного кредитування та зменшення кредитних ризиків позичальників.
7	Урахування ESG-ризиків	– Розробити заходи проти формального підходу до контролю ризиків стійкості кредиту. – Уникати надмірного обмеження потенційних позичальників через складність включення компонентів ESG до кредитних заявок.
8	Принципи нової стратегії	– Базувати нову стратегію на уникненні додаткового кредитного ризику на балансах державних банків. – Впровадити чіткі KPI для «надзвичайного» кризового фінансування та фінансування інвестиційних проєктів. – Забезпечити ефективний розподіл державних коштів для стимулювання економічного зростання.

Примітки: сформовано автором на основі джерела [6].

Отже, запропоновані рекомендації спрямовані на вдосконалення Програми «Доступні кредити 5-7-9%» шляхом підвищення її ефективності та цільової спрямованості. Вони дозволять державі зосередити ресурси на підтримку нових та інноваційних малих і середніх підприємств аграрного сектору, уникнути надмірного накопичення кредитного ризику на балансах державних банків, а також забезпечити прозорість і підзвітність використання державних коштів. Впровадження цих заходів сприятиме стійкості малого та середнього бізнесу, а також економічному зростанню й розкриттю латентного потенціалу в територіальних громадах, які постраждали від повномасштабного вторгнення країни-агресора.

Висновки та перспективи подальших досліджень. На основі проведеного дослідження можна констатувати, що держава в особі органів публічного управління постійно здійснює моніторинг державної підтримки різних сфер життєдіяльності суспільства. Значна увага приділяється підтримці малого та середнього бізнесу, зокрема через програми державної фінансової підтримки. В цій статті представлено аналіз державної програми підтримки бізнесу «Доступні кредити 5-7-9%», яка вже багато років поспіль відіграє важливу роль у стабілізації економіки України в умовах глобальних загроз, зокрема під час пандемії COVID-19 та в період воєнних дій. Зміни, впроваджені в програму, спрямовані на оптимізацію використання фінансових ресурсів, забезпечення підтримки малих і середніх підприємств, а також на розвиток стратегічно важливих галузей економіки.

Практичне значення проведеного дослідження полягає в тому, що висновки та рекомендації, розроблені автором й запропоновані в статті, можуть бути використані для: оптимізації державної програми підтримки бізнесу; підвищення ефективності фінансової підтримки; впровадження механізмів страхування воєнних ризиків; підвищення фінансової стабільності державних банків, уникнення накопичення додаткового кредитного ризику на балансах державних банків тощо.

Перспективи подальших досліджень можуть включати аналіз ефективності впроваджених змін, оцінку впливу нових критеріїв відбору підприємств на загальну результативність програми «Доступні кредити 5-7-9%», вивчення довгострокових соціально-економічних наслідків програми, зокрема на зайнятість та інновації, оцінку ефективності механізмів страхування воєнних ризиків та їх впливу на інвестиційне кредитування, а також дослідження впливу екологічних, соціальних та

управлінських (ESG) критеріїв на ефективність програми та її сприйняття бізнесом.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Волокіта В. В НБУ вважають, що програма "Доступні кредити 5-7-9%" потребує звуження. Економічна правда. 2024. URL: <https://www.epravda.com.ua/news/2024/07/15/716645/> (дата звернення: 21.07.2024).
2. Гера Л. У Мінфіні розповіли, скільки пільгових кредитів отримали підприємці з початку війни. TrueUA. 2024. URL: <https://trueua.info/news/u-minfini-rozpovili-skilki-pilgovih-kreditiv-otrimali-pidpriyemci-z-pochatku-vijn> (дата звернення: 21.07.2024).
3. Грищенко І. М. Причини та наслідки пандемії COVID-19: уроки для України та світу. *Збірник наукових праць Національної академії державного управління при Президентові України*. 2020. Вип. 2. С. 89-99. DOI : 10.36.030/2664-3618-2020-2-89-99. URL: <http://zbirnyk-nadu.academy.gov.ua/article/download/218145/217879>.
4. Деркач О. В НБУ вважають, що програма «Доступні кредити 5-7-9%» потребує перегляду. PaySpace Magazine. 2024. URL: <https://psm7.com/uk/company/nbu/v-nbu-ppvazhayut-shho-programa-dostupni-kredyty-5-7-9-potrebuye-pereglyadu-2.html> (дата звернення: 21.07.2024).
5. «Доступні кредити 5-7-9%»: понад 25 млрд грн отримали українські підприємці з початку 2024 року. ДіяБізнес. 2024. URL: <https://business.diaa.gov.ua/cases/novini/dostupni-krediti-5-7-9-ponad-25-mlrd-grn-otrimali-ukrainski-pidpriemci-z-pocatku-2024-roku> (дата звернення: 21.07.2024).
6. Коляско Т. Уряд радикально змінює програму 5-7-9% – чого чекати бізнесу. UnexBank. 2024. URL: <https://unexbank.ua/blog/uryad-radikalno-zminyuye-programu-5-7-9-chogo-chekati-biznesu> (дата звернення: 21.07.2024).
7. Міністерство фінансів України. За час дії воєнного стану в Україні видано 57 261 кредит на 227,3 млрд грн за програмою «Доступні кредити 5-7-9%». 2024. URL: https://mof.gov.ua/uk/news/minfin_za_chas_dii_voennogo_stanu_v_ukraini_vidano_57_261_kredit_na_2273_mlrd_grn_za_programoiu_dostupni_krediti_5-7-9-4690 (дата звернення: 21.07.2024).
8. Міністерство економіки України. Уряд переорієнтовує програму «Доступні кредити 5-7-9%» на інвестиційні цілі, – Надія Бігун. 2024. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/uriad-pereorientovuiie-programu-dostupni-kredyty-5-7-9-na-investytsiini-tsilini-nadiia-bihun#> (дата звернення: 21.07.2024).
9. НІСД. Інструменти підтримки бізнесу у воєний час. Травень 2024 року. 2024. URL: <https://niss.gov.ua/news/komentari-ekspertiv/instrumenty-pidtrymky-biznesu-u-voyennyu-chas-traven-2024-roku> (дата звернення: 21.07.2024).
10. Про внесення змін до Порядку надання фінансової державної підтримки суб'єктам підприємництва: Постанова КМУ від 30.04.2024 р. № 473. 2024. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/473-2024-%D0%BF> (дата звернення: 21.07.2024).
11. Територіальні громади: механізми забезпечення стійкості : монографія / Горбата Л. П.,

Грищенко І.М. Київ, НУБіП України, 2024. 345 с. ISBN 978-617-8368-16-6 URL: <https://dglib.nubip.edu.ua/items/22dfbd9c-3afc-43d1-866c-b13b8cfb1626>

12. Gryshchenko, I., Bondar, Y., Serohina, S., Bodrova, I., & Stohova, O. (2022). Building the capacity of territorial communities by revealing their latent potential. *Amazonia Investiga*, 11(53), 45-58. URL: <https://amazoniainvestiga.info/check/53/5-45-58.pdf> doi: <https://doi.org/10.34069/AI/2022.53.05.5>

13. Gryshchenko, I., Barikova, A., Oliinyk, V., Kozak, I., & Lutsiv, N. (2023). Government financial support for businesses in the period of global threats:

Apoyo financiero del gobierno para empresas en el período de amenazas globales. *Cuestiones Políticas*, 41(78), 595-611. DOI: <https://doi.org/10.46398/cuestpol.4178.41> URL: <https://produccion-cientificaluz.org/index.php/cuestiones/article/view/40689>

14. Kornyluk A., Kornyluk R. Government Business Support Program “Affordable Loans 5-7-9%”: Looking for an Optimal Design. *Vox Ukraine*. 2024. URL: <https://voxukraine.org/en/government-business-support-program-affordable-loans-5-7-9-looking-for-an-optimal-design> (дата звернення: 21.07.2024).